

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

**LỄ HỘI ĐÈN SÒI CỦA NGƯỜI MƯỜNG Ở
XÃ YẾN MAO, HUYỆN THANH THỦY,
TỈNH PHÚ THỌ**

**KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN
NGÀNH VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ**

Sinh viên thực hiện : CHU THỊ YẾN
Giảng viên hướng dẫn : NGUYỄN ANH CƯỜNG

HÀ NỘI - 2014

LỜI CẢM ƠN

Để thực hiện khóa luận này tôi đã nhận được sự quan tâm và đóng góp quý báu của các thầy cô, giảng viên trong khoa Văn hóa dân tộc thiểu số, đồng bào Mường ở xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ, cũng như cơ quan hành chính của địa phương.

Đặc biệt tôi xin chân thành cảm ơn thầy Nguyễn Anh Cường đã tận tình hướng dẫn, chỉ bảo để tôi hoàn thành bài khóa luận này. Qua đây tôi cũng xin cảm ơn chân thành đến Ủy Ban Nhân dân xã Yên Mao, các gia đình trong xã đã tạo điều kiện thuận lợi cung cấp tài liệu, giúp đỡ tôi trong quá trình khảo sát, thực hiện nghiên cứu.

Do thời gian, trình độ và khả năng còn hạn chế, khóa luận tốt nghiệp, không tránh khỏi những thiếu sót, nhược điểm. Vì vậy, tôi mong được nhận sự chỉ bảo, đóng góp, những gợi ý chân thành của các thầy cô, các nhà nghiên cứu văn hóa và toàn thể bạn đọc, để tôi có thêm kiến thức kinh nghiệm hoàn thiện mình hơn.

Xin chân thành cảm ơn !

Hà Nội, ngày tháng năm 2014

Sinh viên

Chu Thị Yến

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
Chương 1: KHÁI QUÁT CHUNG VỀ NGƯỜI MUỜNG Ở XÃ YẾN MAO, HUYỆN THANH THỦY, TỈNH PHÚ THỌ	10
1.1. Đặc điểm tự nhiên, xã hội và địa bàn cư trú.....	10
1.1.1. Đặc điểm tự nhiên.....	10
1.1.2. Đặc điểm xã hội.....	12
1.2. Khái quát về người Mường ở xã Yến Mao	16
1.2.1. Tên gọi, nguồn gốc và phân bố dân cư.....	16
1.2.2. Tập quán mưu sinh	17
1.2.3. Đặc điểm văn hóa vật chất	20
1.2.4. Đặc điểm văn hóa tinh thần.....	23
Tiểu kết chương 1.....	27
Chương 2: DIỄN TRÌNH TRONG LỄ HỘI ĐỀN SÒI CỦA NGƯỜI MUỜNG Ở XÃ YẾN MAO, HUYỆN THANH THỦY, TỈNH PHÚ THỌ ..	28
2.1. Khái quát chung về lễ hội	28
2.1.1. Khái niệm về lễ hội truyền thống	28
2.1.2. Tên gọi Đền Sòi	31
2.2. Quy trình trong lễ hội Đền Sòi	32
2.2.1. Quá trình chuẩn bị.....	32
2.2.2. Nghi lễ trong lễ hội Đền Sòi.....	36
2.2.3. Những hoạt động trong phần hội của lễ hội Đền Sòi	46
2.3. Một số kiêng kỵ trong lễ hội	51
2.3.1. Một số kiêng kỵ liên quan đến thầy cúng.....	51
2.3.2. Kiêng kỵ trong việc thực hiện các nghi thức	52
Tiểu kết chương 2.....	53

Chương 3: BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY LỄ HỘI ĐỀN SÔI CỦA NGƯỜI MƯỜNG Ở XÃ YẾN MAO, HUYỆN THANH THỦY, TỈNH PHÚ THỌ..	55
3.1. Vai trò của lễ hội Đền Sôi trong đời sống của người Mường ở xã Yến Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ	55
3.2. Thực trạng của lễ hội Đền Sôi hiện nay	59
3.2.1. Những biến đổi trong lễ hội Đền Sôi hiện nay	59
3.2.2. Nguyên nhân biến đổi trong lễ hội Đền Sôi.....	63
3.3. Giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị của lễ hội truyền thống	65
3.4. Một số khuyến nghị cho sự phát triển của lễ hội Đền Sôi	67
Tiểu kết chương 3.....	69
KẾT LUẬN.....	70
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	72
PHỤ LỤC.....	73

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Văn hóa Mường là một văn hóa tộc người đã sớm khẳng định bản sắc riêng của mình. Để khẳng định bản sắc văn hóa một tộc người đòi hỏi phải có sự phát triển, sàng lọc, tích tụ hàng ngàn năm lịch sử, song bản sắc ấy có thể bị mài mòn, biến dạng, thậm chí mất đi với tốc độ rất nhanh dưới tác động của sự phát triển kinh tế thị trường, hội nhập và toàn cầu hóa. Sự vận động, biến đổi của văn hóa là một tất yếu của sự phát triển, nhưng đó phải là một sự biến đổi hợp quy luật, biến đổi tự phát luôn tiềm ẩn những nguy cơ mà bản sắc văn hóa Mường hiện nay thực sự đang phải đối mặt.

Nói tới văn hóa dân tộc là nói tới một lĩnh vực văn hóa thật phong phú và đa dạng từ ăn, mặc, ở, đi lại, cưới xin và không thể thiếu được là các di sản văn hóa, nó thể hiện cả yếu tố tâm linh và vật chất của một dân tộc ... Mỗi dân tộc đều mang một màu sắc văn hóa riêng của mình. Chính cái riêng ấy đã góp phần tạo nên nền văn hóa Việt Nam đa dạng bản sắc.

Tuy nhiên, Việt Nam đang trên đà phát triển và hội nhập, cùng với sự bùng nổ của khoa học – công nghệ thông tin, sự phát triển của kinh tế kéo theo đời sống văn hóa trở nên đa dạng và phong phú. Song song với chiều hướng tích cực ấy lại cho thấy một thực tế là giá trị văn hóa truyền thống đang có xu hướng mai một từng ngày. Trong đó, tiêu biểu hoạt động văn hóa lễ hội của dân tộc đang mất dần đi những nét vốn có của nó.

Việc bảo tồn các di sản văn hóa là một việc làm quan trọng và cần thiết. Nhằm phát huy các truyền thống tốt đẹp của các dân tộc, không ngừng nâng cao tinh thần yêu nước và ý thức làm chủ của các dân tộc Việt Nam. Đảng và Nhà nước ta rất quan tâm đến công tác sưu tầm, khai thác,

phục hồi và phát huy vốn văn hóa truyền thống của các dân tộc, đặc biệt trong giai đoạn hiện nay khi đất nước ta đang bước vào thời kỳ công nghiệp hóa hiện đại hóa đất nước.

Trong quá trình tìm hiểu về văn hóa người Mường, nhận thấy tầm quan trọng của các lễ hội văn hóa truyền thống trong đời sống của người Mường ở xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ. Hơn thế, nhân dân địa phương vui mừng đón nhận bằng di tích lịch sử văn hóa cấp tỉnh năm 2014. Vì vậy bằng kiến thức học tập được ở trường Đại học văn hoá Hà Nội, với vốn thực tế sưu tầm, tôi đã chọn đề tài khóa luận tốt nghiệp với chủ đề: ***“Lễ hội Đền Sỏi của người Mường ở xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ”***, với mục đích góp sức mình vào việc nghiên cứu, tìm hiểu những giá trị văn hóa của người Mường chỉ ra những sự biến đổi hiện nay. Kiến nghị những giải pháp nhằm bảo tồn, phát triển bản sắc văn hóa Mường phù hợp với sự phát triển của đất nước trong thời đại đổi mới.

2. Lịch sử nghiên cứu

Người Mường được biết đến là một dân tộc có nền văn hóa đặc sắc và đa dạng. Chính vì vậy, người Mường và văn hóa Mường ở nước ta đã được các học giả trong và ngoài nước quan tâm, nghiên cứu trong nhiều lĩnh vực như ngôn ngữ, văn hóa, dân tộc...

Nhóm đề tài nghiên cứu về văn hóa Mường ở Việt Nam được các tác giả, nhà nghiên cứu thực hiện từ rất sớm. Năm 1948, bà Jenan Cuisinier đã viết cuốn *“Người Mường – địa lý nhân văn và xã hội”* (Viện Dân tộc học Pari). Đây là một trong những bộ sưu tập dân tộc học công phu lớn nhất về người Mường cho đến nay.

Hội khoa học xã hội Việt Nam cũng đã hình thành cuốn *“Các dân tộc ít người ở Việt Nam”* năm 1978, trong đó diện mạo người Mường cũng được khái quát khá đầy đủ.

Năm 1997, Trung tâm khoa học xã hội và nhân văn Quốc gia đã có một hồ sơ nghiên cứu khá đầy đủ với cuốn sách “*Người Mường ở Việt Nam*”.

Từ điển Việt – Mường do nhà xuất bản Văn hóa Dân tộc ấn hành, 2004

Ngoài các công trình nghiên cứu lớn, còn có nhiều đề tài khóa luận tốt nghiệp của các sinh viên trường Đại học Văn hóa Hà Nội, đó là “*Bước đầu tìm hiểu tang lễ cổ truyền Mường Bi*”, Bùi Kim Phúc, Khoa Văn hóa Dân tộc thiếu số, năm 1997; “*Bước đầu tìm hiểu việc khai thác giá trị văn hóa các dân tộc Hòa Bình vào hoạt động du lịch*”, Nguyễn Hồng Thắng, khoa Văn hóa Du lịch, 2001.

Nhìn chung, các công trình này đã đề cập đến nhiều vấn đề về đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội, văn nghệ dân gian, những tín ngưỡng tôn giáo, đồng thời tìm hiểu nguồn gốc tộc người. Tuy nhiên, nghiên cứu về tín ngưỡng của người Mường thông qua các lễ hội còn hạn chế.

Lễ hội Đền Sòi của người Mường ở xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ, cũng đã có một số công trình nghiên cứu nhắc đến, nhưng chỉ là những mục nhỏ trong các chuyên khảo, và một số báo chí địa phương trong dịp giới thiệu về lễ tết, lễ hội của một số dân tộc ở địa phương. Các tài liệu còn mang tính khái quát, chưa đi sâu vào lễ hội Đền Sòi của người Mường. Tìm hiểu về lễ hội giúp ta hiểu thêm về vùng đất có nhiều nét văn hóa đặc trưng, mang đậm bản sắc dân tộc – Phú Thọ.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

Tìm hiểu về “Lễ hội Đền Sòi của người Mường ở xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ” nhằm giới thiệu những giá trị văn hóa truyền thống trong lễ hội Đền Sòi của người Mường. Qua đó thấy được những biến đổi của lễ hội người Mường trong giai đoạn hiện nay, bước đầu tìm ra những giải pháp bảo tồn và phát huy nét đẹp trong lễ hội của người Mường.

Tìm hiểu về người Mường, lễ hội Đền Sỏi và những giá trị văn hóa trong lễ hội Đền Sỏi ở xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ.

Tìm ra nguyên nhân dẫn đến sự biến đổi trong lễ hội Đền Sỏi, từ đó đưa ra một số kiến nghị và giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống được biểu hiện trong lễ hội của người Mường.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Đối tượng: lễ hội Đền Sỏi của người Mường ở xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ, những biến đổi trong giai đoạn hiện nay.

Phạm vi nghiên cứu: xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ.

5. Phương pháp nghiên cứu

Phương pháp tiếp cận : tiếp cận đối tượng dưới góc độ chức năng nhằm thỏa mãn nhu cầu sinh hoạt tâm linh, văn hóa. Tiến hành thống kê, miêu tả, đối chiếu các nguồn tư liệu liên quan đến đề tài.

Phương pháp điền dã Dân tộc học như: điều tra, phỏng vấn, tham gia, ghi chép, chụp ảnh...

Phương pháp tổng hợp: so sánh, đánh giá, phân tích các tư liệu...

6. Đóng góp của khóa luận

Khóa luận giúp người đọc hiểu rõ hơn về những nét văn hóa độc đáo của người Mường biểu hiện trong lễ hội Đền Sỏi. Góp phần khẳng định vốn văn hóa phong phú của Việt Nam, phát triển đúng theo quan điểm của Đảng “Xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc”

Đồng thời đề xuất với cơ quan địa phương những giải pháp quản lý, thúc đẩy ý thức của người dân trong việc bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa trong lễ hội Đền Sỏi truyền thống.

7. Bố cục

Ngoài phần mở đầu, kết luận, phụ lục và tài liệu tham khảo, đề tài gồm 3 chương:

Chương 1: Khái quát chung về người Mường ở xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ

Chương 2: Diễn trình trong lễ hội Đền Sôi của người Mường ở xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ

Chương 3: Bảo tồn và phát huy lễ hội Đền Sôi của người Mường ở xã Yên Mao, huyện Thanh Thủy, tỉnh Phú Thọ

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Bình (2001) *Tập quán hoạt động kinh tế của một số dân tộc ở Tây Bắc Việt Nam*, Nxb Văn hóa Dân tộc.
2. Thuận Hải (2007), *Bản sắc văn hóa lễ hội*. Nxb Giao thông vận tải.
3. Hồ Hoàng Hoa (1998), *Lễ hội một nét đẹp trong sinh hoạt văn hóa cộng đồng*. Nxb khoa học xã hội, Hà Nội.
4. Hoàng Lương (2004), *lễ hội truyền thống của các dân tộc Việt Nam khu vực phía Bắc*. Nxb Đại học Quốc Gia Hà Nội.
5. Hoàng Lương (2005) *Văn hóa các dân tộc Tây Bắc Việt Nam*. Nxb trường ĐHVH Hà Nội.
6. Hoàng Nam (2005), *Giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa dân tộc thiểu số*. Nxb Văn hóa Dân tộc.
7. Bùi Thiện (sưu tầm và dịch) (20020. *Tục ngữ, câu đố, ca dao Mường* . Nxb văn hóa dân tộc.
8. Ngô Đức Thịnh (2007), *Về tín ngưỡng và lễ hội cổ truyền*. Nxb Văn hóa Thông tin.
9. Ngô Đức Thịnh, *Những giá trị của văn hóa của lễ hội cổ truyền và nhu cầu của xã hội hiện đại*. Nxb Văn hóa Thông tin.
10. Dương Văn Sáu (2014), *Hệ thống di tích Nho học Việt Nam và các văn miếu tiêu biểu ở Bắc Bộ*. Nxb Thông tin và Truyền thông.
11. Lê Trang Vũ (1992), *Lễ hội cổ truyền*. Nxb Khoa học xã hội.
12. Trần Quốc Vượng (2007), *Cơ sở văn hóa Việt Nam*, NXB Giáo Dục.
13. Viện Dân tộc học (1996), *Những biến đổi về kinh tế - văn hóa các tỉnh miền núi phía Bắc*. Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.
14. *Lịch sử Đảng bộ huyện Thanh Thủy 1947 – 2003*. Nxb chính trị Quốc Gia.
15. *Lịch sử Đảng bộ tỉnh Phú Thọ 1968 – 2000*. Nxb chính trị Quốc Gia.